

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้นพบว่า การปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้ามีรูปแบบอยู่จริง ตั้งแต่ครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว การปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าก็ยังคงทำได้ ด้วย หลักธรรมเรื่องบูชา ๒ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา อามิสบูชารวมถึงการบูชาสัญลักษณ์แทน พระพุทธเจ้า ส่วนปฏิบัติบูชา คือ การปฏิบัติกรรมฐานวิปัสสนา ทั้งอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ถ้า ปฏิบัติร่วมกันย่อมเกิดประโยชน์ในการยกระดับจิตใจของผู้ปฏิบัติให้เข้าสู่มรรคาแห่งการพ้นทุกข์ ซึ่งจัดเป็นมงคลสูงสุด พระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองถึงอานิสงส์ผู้ที่เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเมื่อ จุตไปแล้วย่อมไปสู่สุคติภพ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งจุดประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ (๑) ศึกษาเรื่อง พระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) วิเคราะห์ความเชื่อและการปฏิบัติของชาวพุทธไทยที่มีต่อพระพุทธเจ้า และ (๓) เสนอรูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาสรุป ได้ดังนี้

๑) พระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเถรวาททรงเป็นมนุษย์ธรรมดาที่เกิด แก่ เจ็บ และตาย ตามที่พบทั้งในประวัติศาสตร์โลก และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และจากหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศอินเดีย และประเทศเนปาล ที่แสดงถึงสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน หรือที่ชาวพุทธเรียกว่า สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ย่อมยืนยันความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า แต่อย่างไรก็ดีแม้พระพุทธเจ้าทรงเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่พระองค์ก็ทรงมีความพิเศษกว่ามนุษย์ทั่วไป เพราะพระองค์ทรงมี (๑) องค์ประกอบทางกายภาพประกอบด้วย ๑. มหาปรีโสลักษณะ ๓๒ ประการ ๒. อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และ ๓. พระนพพวรรณรังสี คุณสมบัติพิเศษเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างครบถ้วนในพระองค์ทำให้พระองค์ทรงมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำจากบุคลิกภายนอกที่สร้างศรัทธาต่อผู้พบเห็น ดังตำนานที่เล่าขานกันเวลานั้น ผู้คนในชมพูทวีปต่างรอคอย

ผู้นำที่มีลักษณะมหาบุรุษ และ (๒) องค์ประกอบทางจิตภาพประกอบด้วย ๑. พุทธคุณ ๕ ประการ ๒. ทศพลญาณ ๑๐ และ ๓. โลกุตตรธรรม ๘ เป็นองค์คุณจากการตรัสรู้ ทำให้พระองค์ทรงมีปรีชาญาณหยั่งรู้ในทุกเรื่อง เป็นที่พึ่งอันประเสริฐยิ่ง เป็นพระศาสดา เป็นบรมครู ผู้ทรงรู้ชัดตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งและนำพาให้ศาสนิกชนทุกชนได้จริง โดยมีเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ซึ่งนิพพานมีกล่าวและสอนไว้เฉพาะในพระพุทธศาสนา

ในส่วนของพัฒนาการแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น ๒ ช่วง คือ

(๑) พัฒนาการแนวคิดเรื่องความเชื่อในพระพุทธเจ้าครั้งพุทธกาลที่มีความเชื่อใน ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อในการตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เองของพระพุทธเจ้า ที่สามารถนำผู้ปฏิบัติสู่การพ้นทุกข์จนถึงนิพพานได้ เป็นความเชื่อที่สำคัญของชาวพุทธครั้งพุทธกาล และ (๒) ความเชื่อที่หันเหไปจากตถาคตโพธิสัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ด้วยขาดสัมมาทิฐิ ทำให้มีปัญหาต่อเรื่องการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า และสร้างความทุกข์ให้ตนเองและสังคม

๒) พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธเจ้าที่ชัดเจน คือ ตถาคตโพธิสัทธา แต่ชาวพุทธไทยยังมีความเชื่อนอกเหนือคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในไสยศาสตร์ จนเกิดเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกัน ในเรื่องของความเชื่อจะสัมพันธ์กับพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ของคน ถ้ามีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องในพระพุทธเจ้า ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และการกระทำที่ผิดต่อพระองค์ ผู้กระทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกรรมที่ได้กระทำนั้น หลักการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า คือ (๑) ปฏิบัติตามพุทธประสงค์ ให้ถือพระธรรมวินัย เป็นพระศาสดา และ (๒) เคารพสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ด้วยความเข้าใจในหลักธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนานั้น ๆ สำหรับสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าที่ชาวพุทธไทยต้องเคารพ ได้แก่ ๑) ต้นโพธิ์ ๒) สถูปหรือเจดีย์ ๓) พระบรมสารีริกธาตุ ๔) ภาพพระพุทธเจ้าและภาพพุทธประวัติ ๕) ธรรมจักรและรอยพระพุทธบาท ๖) พระพุทธรูป และ ๗) พระเครื่อง แต่ที่พบปัญหาความไม่เข้าใจและปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ซึ่งก็เท่ากับปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อพระพุทธเจ้า

๓) รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ประเด็นที่ ๑ รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้ามีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเถรวาท แต่อาจจะไม่ได้บันทึกเป็นเรื่องเฉพาะไว้ เพราะให้ความสำคัญกับหลักธรรมมากกว่าพุทธประวัติ สำหรับหลักการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า ได้แก่ (๑) การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและการกระทำประทัภยนิม (๒) การถวายการต้อนรับพระพุทธเจ้า (๓) การแสดงความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และ (๔) พระพุทธเจ้าไม่ไหว้ลูก

รับ หรือ เชื่อเชิญให้ผู้อื่นนั่ง และ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบูชา เช่น บูชา ๒ และ มงคลสูตร นอกจากนี้ยังมีข้อมูลในอรรถกถาอีกส่วนหนึ่ง พร้อมทั้งใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการสัมภาษณ์ สามารถสรุปเป็น ๓ ประเด็น คือ (๑) ความเชื่อในพระพุทธเจ้า เป็นความเชื่อในการตรัสรู้โดยชอบของพระพุทธเจ้า ทำให้พระองค์เหนือกว่าศาสดาอื่น ๆ และคำสอนในพระพุทธศาสนาจะนำผู้ปฏิบัติเข้าถึงนิพพานได้ ซึ่งมีกล่าวไว้เฉพาะในพระพุทธศาสนา (๒) สัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวตรงกันว่าเป็นเครื่องให้รำลึกถึงพระพุทธเจ้า เพื่อทำความดี เช่นพระพุทธเจ้าได้กระทำมาก่อน และ (๓) รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวถึงรูปแบบที่ดีสำหรับการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าในอนาคต คือ ศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ปฏิบัติตามคำสอนให้ถูกต้อง เผยแผ่พระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ปกป้อง ค้ำครองรักษา พระธรรมวินัยให้มีความมั่นคงเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มวลมนุษยชาติ เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกทั้งมวล ซึ่งหลักการการปฏิบัติคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การรักษาศีล ฟังธรรม นอกจากนี้ควรเน้นกระบวนการทำความเข้าใจเป็นหลักมากกว่า รูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบขึ้นใหม่ คือ ๑) รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในอนาคต และ ๒) รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พึงประสงค์ เพื่อประโยชน์ต่อชาวพุทธไทย

ดังนั้น รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าในตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบัน ที่มีปัญหาเพราะขาดความรู้เรื่องหลักธรรม และขาดความรู้ในการแสดงความเคารพบูชาในสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้า ผู้วิจัยเห็นต้องสร้างความเชื่อในதாகดโพธิสัตธา คือเชื่อในการตรัสรู้โดยชอบของพระพุทธเจ้า และสร้างสัมมาทิฐิเป็นฐานรองรับความเชื่อ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในที่นี้คือการปฏิบัติตามหลักธรรม และการเคารพในสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อให้พ้นทุกข์ หรือแก้ปัญหาความทุกข์ได้ และเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ในด้านการปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าและสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่ไม่อาจจำกัดรูปแบบที่คนเป็นผู้ทำขึ้นมา แต่ควรสร้างความเข้าใจ ในแก่นของหลักธรรมที่แฝงอยู่ โดยต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบ ดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้าใจ สภาพที่เป็นอยู่ และร่วมมือกับฝ่ายอื่น ๆ เช่น ตัวแทนคณะสงฆ์ องค์การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำหน้าที่ (๑) กำกับ ดูแล ติดตามความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา ในด้านปริยัติศาสนา (ว่าด้วยการศึกษา) (๒) กำกับ ดูแล ติดตามความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา ในด้านปฏิบัติศาสนา (การเผยแผ่ อบรม) และ (๓) กำกับ ดูแล ติดตามความมั่นคงด้านสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า

๕.๒.๒ ในด้านวิชาการ

ภาครัฐควรหรือต้องสนับสนุนการให้ความรู้หรือให้การศึกษาแก่คนไทย หรือชาวพุทธให้เข้มแข็งจริงจังสร้างครุสอนพระพุทธศาสนาที่ได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นพลังปกป้องพระพุทธศาสนา

๕.๒.๓ ในด้านการวิจัย

สำหรับการศึกษาต่อยอดงานวิจัยใน “รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการนำแนวคิด “รูปแบบการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในอนาคต (ที่พึงประสงค์)” มาทดลองใช้ เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อไป